

radiotoiminnan ulkopuolella? Tällä hetkellä kotimaisen visuaalisen ohjelmatuotannon markkinat, tarjonta ja kysyntä ovat pienet, joten niiden kehittäminen on ajankohtaista.

Kirjallisuus

ERHOLM, E. Yleisradiotoiminta. Teoksessa: NORDENSTRENG, K & WIIIO, O.A. Suomen viestintäjärjestelmä. Tampere, Weilin & Göös 1986.

HARDT, H. Social Theories of the Press. Beverly Hills, Sage 1979.

JESKANEN-SUNDSTRÖM, H. Tietoja informaatioammateista ja informaatiosektorin tuotannosta. Helsinki, Tilastokeskus, Muistio no 88 1983.

KLEINSTEUBER, H.J. & McQUAIL, D. & SIUNE, K. (eds.). Electronic Media

Politics in Western Europe. Frankfurt, Campus 1986.

KÄHKÖNEN, T. Mainonnan kustannukset Suomessa 1986. Markkinointi-instituutti. Mark 5/1987.

McQUAIL, D. & SIUNE, K. (eds.). New Media Politics, Comparative Perspectives in Western Europe. London, Sage 1986.

MTV Vuosikertomus 1986. Helsinki 1987.

SUOMEN lehdistön teknologia ja tulevaisuus. Helsinki, Liikenneministeriö, Julkaisuja 9/1987.

TYDEMAN, J. European Market Forecasts for Cable, SMATV and Direct-to-Home Reception 1987-1996. Luxembourg, Societe Europeenne des Satellites, 1987.

YLE Vuosikertomus 1985-1986. Helsinki 1987.

Pekka Laine

Strategiat rahasta kiinni

Kun minulta yleisradiotoimittajien ammattijärjestön puheenjohtajana kysytään, millaisia selviytymisstrategioita julkisen yleisradion pitäisi etsiä nykyisessä ja tulevassa "kilpailutilanteessa", vastaukseksi varmasti odotetaan ohjelmapoliittista pohdiskelua. Kieltämättä uusi tilanne vaatii Yleisradiolta järkeviä ohjelmallisia ratkaisuja ja tiettyä kylmähäpäisyyttä, ettei ympäröivän

sähköisen viestinnän kaupallistuminen vähin erin muuta myös julkista yleisradiotoimintaa ns. kaupalliseen suuntaan. Vaarat ovat aivan ilmeiset.

Viimeiset kuukaudet ovat kuitenkin osoittaneet, että Yleisradion keskeisin ongelma tällä haavalla on talous. Taloustilanne on sitäpaitsi sidoksissa hyvinkin välittömästi ohjelmapoliittikkaan, talouden kiris-

täminen heijastuu suoraan sekä päivittäiseen toimitustyöhön että yhtiön pitkän tähtäyksen strategiaan ratkaisuihin.

Yleisradion lupamaksun korottamista on pidetty kautta vuosien jollakin tavoin "poliittisesti vaikeana kysymyksenä". Erityisesti tilanne kärjistyi kuitenkin 1980-luvun puolivälissä maisteri Kalevi Sorsan ollessa pääministerinä ja maisteri Sakari Kiurun toimiessa Yleisradion pääjohtajana.

Yleisradion hallintoneuvosto saavutti poliittisen yksimielisyyden yhtiön tarvitsemasta lisenssimaksun korotuksesta, mutta maan hallitus ei tasoa hyväksynyt. Se edellytti korotuksen siirtämistä ja samalla rationalisoinnin aloittamista Yleisradiossa. Hallituksen mielestä Suomen julkinen yleisradioyhtiö oli tehoton ja huonosti johdettu laitos.

Tilanne osoitti sen, että Suomessa hallitus tekee oleelliset päätökset "eduskunnan radion" asioissa.

Rahoitustilanteen lähihistoria

Suomessa Yleisradiotoiminnan rahoitustavaksi on vakiintunut lisenssimaksu ja vähäisemmältä osin MTV:n kautta tuleva mainosrahoitus. Viime vuosina keskustelu muista yleisradiotoiminnan rahoitusmalleista on ollut olematonta.

Viestintäalan ammattijärjestöt herättelivät takavuosina ajatuksia siitä, että yleisradiotoiminta tulisi rahoittaa verovaroin, jolloin siitä koituvat kustannukset kohdistuisivat kansalaisiin oikeudenmukaisemmin. Lisenssimaksu kohtelee eläkeläistä ja suurituloista kohtuuttoman epäsuhtaisesti.

Yleisradion piirissä moisiin ehdotuksiin on suhtauduttu perinteisesti joko vaivautuneesti tai suoran kielteisesti. Vain erityisten yhteiskunnallisten palveluiden (esim. opetusohjelmat) rahoittamiseen verovaroista on ollut jonkinlaista mielenkiintoa.

Taulukko 1. Television vuosikatselun hinta.

		nykyrahassa
1965	80 mk	456 mk
1970	80 mk	365 mk ¹⁾
1975	290 mk	731 mk ²⁾
1977	430 mk	844 mk
1981	490 mk	672 mk
1983	590 mk	684 mk
1986	620 mk	620 mk

Vertailuhinta on laskettu elinkustannusindeksin kunkin vuoden syyskuun pisteluvun perusteella.

1) vuodesta 1975 väritelevisioon mukaan

2) radiolupa poistettiin v. 1977

Yhtenä syynä tälle asenteelle on ollut ilman muuta pelko, että näin Yleisradio joutuisi vielä paljon selvemmin maan hallituksen ja erityisesti valtiovarainministeriön armoille.

Mutta vielä oleellisempi syy on toisaalla. Lisenssimaksurahoitus on ollut Yleisradiolle sähköisen viestinnän tässä kehitysvaiheessa edullinen rahoitusmuoto. Se on tehnyt yhtiöstä voimakkaasti kasvavan yrityksen. "Myynti" osoitti nimittäin liki 30 vuotta jyrkkää kasvukäyrää, kun kakkosverkko laajeni koko maahan ja kun asiakkaat siirtyivät väritelevisiön katsojiksi.

Näin yhtiön talous perustui kasvun politiikkaan. Lisenssin hintatasosta ei tarvinnut kantaa erityistä huolta, eikä Yleisradio-yhtiö joutunut asettamaan poliittista päätöksentekijää kovinkaan usein tiukille lupamaksujen korottamiseksi. Harvoin tehdyt lisenssikorotukset olivat omiaan luomaan käsitystä, että korotuspäätös olisi jotenkin poliittisesti hankala asia.

Reaalihinnan lasku

Televisioluvan hintatasosta on tullut Yleisradiolle ongelma aivan viime vuosina. Lupamäärät eivät enää kasva entisten aikojen tahtiin, kun uusia luvanhaltijoita tulee verkkaiseen tahtiin ja mustavalkovastaanottimet ovat vaihtuneet väritelevisioiksi. Voimakkaasti kasvavasta yrityksestä on tullut "tasaisen myynnin" yhtiö.

Käsitys lisenssimaksun verkkaisesta kallistumisesta on eittämättä paikkansa pitävä (taulukko 1). Vuoden 1986 lupamaksukorotuksen jälkeen lupamaksun reaalihinta oli alhaisempi kuin koskaan heti lupamaksukorotuksen jälkeen väritelevisiön aikakaudella.

Sama kehityslinja tulee esille luonnollisesti, kun yleisradiolisenssin hintamuutosta verrataan muihin maksuihin. Kun lupamaksut nousivat vuosina 1981-1987 vain hieman yli puolet elinkustannusindeksin noususta, olivat useiden muiden julkisten maksujen korotukset samana aikana

Taulukko 2. Eräiden maksujen hintakehitys
vv. 1981-1987.

Elinkustannusindeksi (tammikuu)	+ 47,9 %
Helsingin sanomat (säästötilaus)	+ 65,6 %
10 ykköslehteä (keskiarvo)	+ 79,3 %
Postimaksut (keskiarvo)	+ 61,8 %
Rautatiemaksut (henkilöliikenne)	+ 66,6 %
Väritelevisiolupa	+ 26,5 %

**Taulukko 3. Väritelevisioluvan hinta
Pohjoismaissa.**

	maan valuutassa	mk ¹⁾
Tanska	1180 DKK	784
Ruotsi	961 SEK (1.7.alk.)	686
Suomi	620 FIM	620
Norja	910 NOK	603

1) valuuttakurssit 12.2.1987

merkittävästi elinkustannusindeksin nousua suuremmat (taulukko 2).

Tällä hetkellä väritelevisioluvan hinta vuodessa on siis 620 markkaa. Mikäli sitä olisi korotettu vuosina 1981-1987 elinkustannusindeksin nousun mukaisesti, olisi luvan hinta nyt 725 markkaa vuodessa.

Erityisen relevantteja vertailuja ei lisenssimaksuista voi tehdä kansainvälisesti. Lisenssimaksua vastaan tarjottavat palvelut vaihtelevat, mainosrahoitus kohdistuu eri tavoin yleisradiotoimintaan ja hoidettavat veloitteet vaihtelevat (esimerkiksi jakeluverkko hoidetaan monissa maissa telelaitoksen toimesta, Suomessa se on Yleisradion ylläpitämä).

Kohtuudella voidaan kuitenkin sanoa, ettei Suomen lupamaksu ole kansainvälisestikään ottaen korkea, kun otetaan huomioon yhtiön tarjoamat palvelut ja yhtiön toimintakenttä (taulukko 3).

Euroopan Yleisradioliiton (EBU) selvityksen mukaan lupamaksuja on korotettu vuosina 1978-1985 useimmissa maissa vuosittain. Korotuksissa on otettu huomioon yleinen ansio- ja kustannustason nousu sekä yhtiölle asetetut tavoitteet ja ohjelmatoiminnan suunnitelmat. Suomessa korotettiin lupamaksuja kyseisenä aikana vain kaksi kertaa.

Tilanne on ollut sama ainoastaan Sveitsissä ja Saksan liittotasavallassa.

**Taloudellisia
oljenkorsia?**

Yleisradion talousongelmat ja maan hallituksen sille asettamat tehostamisvaatimukset ovat osuneet erikoiseen aikaan. Muu sähköinen viestintä elää ennennäkemättömän voimakasta laajentumisen aikaa. Ja samaan aikaan myös painetun viestinnän piirissä operoineet vauraimmat lehtitalot osoittavat yhä voimistuvaa kiinnostusta sähköisen viestinnän alueelle.

Yleisradion tulonmuodostus on ratkaisevasti riippuvainen lupamaksutuloista, mutta niiden määrittelyssä yhtiö on täysin riippuvainen maan hallituksesta. Yritys ei voi siis itse tulonmuodostukseensa oleellisesti vaikuttaa.

Näissä oloissa ns. kehittämisohjelmalla yhtiön piirissä on aivan oleellista merkitystä. Sillä on vaikutuksensa myös yhtiön osuuteen viestintäpolitiikassa, ratkaisusta riippuen joko myönteinen tai kielteinen.

Näkyvin operaatio on kuitenkin ollut Kolmostelevisiion perustaminen Yleisradion, MTV:n ja Nokia-yhtiön

voimin. Mainosrahoitukseen perustuva kolmosverkko on kieltämättä melkoinen askel mainosrahoituksen osuuden lisäämiseen.

Kolmostelevisio ei kuitenkaan aiheuttane tässä suhteessa mitään vallankumousta. Kansliapäällikkö Juhani Korpelan mukaan liikenne ministeriön kanta on nimittäin se, ettei sähköisen viestinnän osuus mainoskakusta voi ylettömästi kasvaa. Nousu nykyisestä kahdeksan prosentin osuudesta reiluun 10 prosenttiin on hänen mukaansa kyllä suotavaa, mutta monta prosenttiyksikköä ei siitä yli mennä. Oleellisempi kysymys onkin, miten Kolmostelevisio syntyy muuttaa tulevana vuosina MTV:n asemaa sen pyrkinessä omaan toimilupaan ja omaan kanavaan.

Kaiken kaikkiaan pitää muistaa, että Kolmostelevisio perustamisessa oli enemmän kyse viestintäpolitiikasta kuin taloudesta. Yleisradio oli pakotettu hankkeeseen, koska suurten lehtitalojen invaasioyritys samalle kanavalle oli nopea ja päättäväinen.

Kriisin jälkeen

Yleisradion piirissä ollaan erittäin hyvin tietoisia siitä, miten tulevaisuuden strategiat ovat täydellisesti

kiinni yhtiön käyttötalouden turvaamisesta. Poliittiset päätöksentekijät pitävät avaimia käsissään. Vasta taloudellisella perustalla voidaan käydä todellista keskustelua ohjelmapolitiikasta. Tämä on kylmä totuus.

Kilpailun kiristyminen sähköisessä viestinnässä ei ole sittenkään horjuttanut Yleisradion asemia vielä mitenkään erikoisesti, vaikka tällaista käsitystä kyllä erilaiset markkinamiehet ja Yleisradioon syystä tai toisesta kaunaisesti suhtautuvat tahot levittävätkin. Yleisradiolla on esimerkiksi radiokuuntelijoita tällä hetkellä enemmän kuin koskaan.

Taloudellisen epävarmuuden tila sen sijaan voi tuoda hyvinkin surulliset heijastusvaikutuksensa nopeastikin perinteiseen yleisradiotoimintaan. Taloudellisista syistä YLE voi tinkiä juuri kunniakkaista ja tärkeimmistä tehtävistään halvan ja suuria yleisöjä tavoittelevan ohjelmiston hyväksi. Tarjolla on vaara peruuttamattomille virheille.

Sen sijaan turvattujen toimintaedellytysten vallitessa Yleisradiolla ei tule olemaan vaikeuksia osoittaa julkisen yleisradiotoiminnan yliverstaista merkitystä sähköisen viestinnän keskeisenä tekijänä.